

Особливу вагу має навчання критичного мислення, яке допомагає здобувачу освіти розвивати навички аналізу, оцінки та аргументації, необхідні для успішної адаптації до змін у сучасному світі.

Стівен Д. Брукфілд, відомий британський педагог, правильно підкреслює важливість критичного мислення. Незважаючи на різноманітність уявлень про це поняття, практично всі педагоги, політики та роботодавці згодні, що навички критичного мислення є ключовими для добре освічених громадян і необхідними для успішних працівників [4].

Інноваційна діяльність педагогів закладів педагогічної освіти створює умови для підвищення якості підготовки робітничих кадрів у професійних навчальних закладах. Це сприяє підвищенню рівня компетентності випускників і в результаті сприяє економічному зростанню в Україні, що особливо важливо в умовах післявоєнної відбудови.

Інноваційна діяльність педагога є ключовим елементом його педагогічної майстерності та має важливе значення для підготовки здобувачів до успіху у XXI столітті. Упроваджуючи інновації у викладання, педагоги можуть збільшити зацікавленість здобувачів, стимулювати розвиток їхнього критичного мислення та креативності, а також ефективно адаптуватися до їхніх змінних потреб.

Список використаних джерел

1. Yevhenii Marynchenko, Tetiana Serha, Tetyana Chumak, Anna Makogin, Vasyl Salabai. Psychological aspects of the landscape of modern organizational and pedagogical conditions of training of specialists through the integration of education, science and production in Ukraine. *AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13. Issue 1, Special Issue XXXIV. P. 207–216. URL: <https://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxiv> Web of Science

2. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2010. № 1. С. 52–58.

3. Заславська С. І. Інноваційна діяльність педагога професійної школи. *Вісник післядипломної освіти*. Київ, 2016. Вип. 2 (31). С. 26–34.

4. Маринченко Є. О. Інноваційні процеси у галузі сільськогосподарського виробництва. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів (м. Глухів, 4 травня 2022 року). 2022. 254 с.

Ірина Мося',

*канд. пед. наук, старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України
(м. Київ, Україна)*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Професійний розвиток викладача закладу фахової передвищої освіти є неперервним процесом формування суб'єкта педагогічної діяльності, особистості, яка прагне до професіоналізму, кар'єрного зростання, оволодіння системою професійно важливих якостей, і, як наслідок, до досягнення на цій основі високих творчих результатів. Стратегічною метою професійно-особистісного зростання викладача фахового коледжу, зокрема в умовах викликів, спричинених війною з РФ, є володіння високими рівнями розвитку професійної компетентності як здатності особи ефективно здійснювати педагогічну діяльність, забезпечувати якісну професійну підготовку майбутніх техніків, технологів, менеджерів, інших фахівців. Тому на теренах фахової передвищої освіти актуальною проблемою сьогодення є обґрунтування теоретичних основ неперервного розвитку педагогічних працівників, зокрема викладачів фахових коледжів.

Підґрунтям розв'язання досліджуваної проблеми слугують ідеї, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних учених із: 1) теоретичних і методичних засад професійної освіти (С. Гончаренко, В. Кремень, В. Луговий, В. Курок, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва та ін.); 2) професійної підготовки і розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців (Л. Базиль,

І. Білосевич, О. Бородієнко, Р. Гуревич, Т. Герлянд, А. Гуржій, Л. Єршова, О. Калашнікова, О. Кошук, В. Кручек, Л. Лук'янова, В. Орлов, М. Пригодій, Л. Пуховська, О. Радкевич, О. Спірін, О. Тітова, В. Ягупов та ін.); 3) професійно-особистісного становлення педагога (О. Антонова, І. Зайченко, І. Зязюн, А. Каленський, П. Лузан, Є. Барбіна, В. Паламарчук, Т. Пащенко та ін.).

Натомість аналіз наявних наукових праць свідчить: визначення, обґрунтування теоретичних основ розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів не було предметом самостійного дослідження.

Для розв'язання досліджуваної проблеми слід насамперед визначитися із основними поняттями дослідження (*«теоретична основа»*; *«професійний розвиток»*; *«професійна компетентність викладача фахового коледжу»* тощо).

У нашому дослідженні теоретичною основою визначено сукупність взаємопов'язаних понять, ідей, концептуальних положень, які пояснюють (чи передбачають) процес цілеспрямованого розвитку розглядуваного феномена і є, фактично, дорожньою картою як отримання наукових результатів, так і їх інтерпретації. При цьому професійний розвиток викладача розуміємо як процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто системи певних особистісних якостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та активної діяльності [2]. Наслідком професійного розвитку фахівця є зрушення у рівнях розвитку його професійної компетентності – «складного особистісного утворення, що формується у процесі здобуття професійної освіти, безперервно розвивається, у професійній діяльності і визначає здатність особи застосовувати спеціальні знання, уміння, навички виявляти відповідні суб'єктні та професійно важливі якості для виконання комплексу складних виробничих завдань, обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку» [2, с. 811].

Нам імпонує визначення професійної компетентності викладача фахового коледжу, наведене у колективній монографії [3, с. 32], зокрема: це інтегративна властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках фахівця і зумовлює його готовність та здатність кваліфіковано виконувати свої трудові функції за рахунок збалансованого поєднання комплексу методологічних, психолого-педагогічних, методичних, організаційних, предметно-галузевих (спеціальних), екологічних, правових та ін. знань, умінь навчально-методичної роботи, навичок виховання і розвитку особистості студентів, необхідних педагогічних здібностей, морально-етичних цінностей і професійних якостей (творче ставлення до освітньої діяльності; розумна любов до студентів; наполегливість і цілеспрямованість; відповідальність; витримка; самовладання; толерантність, доброта; педагогічна спостережливність і уважність; досконале володіння мовою і мисленням; натхнення та інтуїція; оптимізм; педагогічний такт; здоров'я і зовнішній вигляд та ін.) та зумовлює достатні рівні вихованості і навченості здобувачів фахової передвищої освіти.

До концептуальних ідей, якими маємо керуватися в процесі розв'язання проблеми, відносимо: розвиток професійної компетентності викладачів має відбуватися в умовах формального, неформального та інформального навчання; зміст підвищення кваліфікації має бути пов'язаний зі специфікою викладання, узгоджуватися з освітніми стандартами та навчальними програмами, за якими працюють викладачі; заходи щодо підвищення кваліфікації викладачів мають характеризуватися практичною спрямованістю; задля належного оцінювання ефективності програм підвищення кваліфікації викладачів доцільно здійснювати постійний моніторинг професійно-особистісного розвитку педагогічних працівників коледжу; розвиток інтелектуально-творчого потенціалу викладачів має передбачати створення у коледжі інноваційного освітнього середовища. При цьому реалізація концептуальних положень цілеспрямованого розвитку професіоналізму викладачів має здійснюватися за такими основними напрямками: основними напрямками: зростання майстерності викладачів фахового коледжу у процесі стажування (формальна освіта); розвиток комплексу знань умінь, навичок, морально-етичних цінностей і професійних якостей викладачів засобами системної методичної роботи у закладі фахової передвищої освіти; розвиток професійної компетентності викладачів у процесі виконання науково-педагогічних досліджень; розвиток професійної компетентності викладачів при підготовці та проведенні навчальних занять, самостійної роботи студентів, практик тощо (неформальна освіта); розвиток професійної компетентності викладачів фахового коледжу в процесі самоосвіти, самовдосконалення (інформальна освіта) [3].

У структурі теоретичних основ розвитку досліджуваної властивості особистості викладача важливу роль відіграють принципи (лат. *principium* – початок, основа) – те, що лежить в основі певної наукової теорії. Оскільки вибір принципів залежить від прийнятих педагогічних закономірностей і методологічних підходів до розвитку професіоналізму викладачів, визначимося зі згаданими теоретичними конструктами. Аналіз наявних наукових праць переконує, що для нашого дослідження варто орієнтуватися на закономірності пізнавального розвитку особистості, які обґрунтовані психолого-педагогічною наукою, зокрема: розвиток пізнавальних процесів і засвоєння знань відбувається лише в активній пізнавальній та практичній діяльності; вищі психічні функції (абстрактно-логічне мислення, довільна пам'ять, воля, мовлення тощо) виникають спочатку як форма взаємодії, співробітництва з іншими людьми і лише згодом стають внутрішніми індивідуальними функціями самої особистості; пізнавальний розвиток, формування нових понять та пізнавальних операцій відбуваються внаслідок диференціації вже сформованих в особистості когнітивних схем і способів діяльності. За інших рівних умов ефективність розподіленого (розтягнутого у часі) вивчення навчального матеріалу вища від ефективності концентрованого (за короткий проміжок часу вивчення – закон Йоста) розкриття внутрішньої структури, пояснення принципів організації знань сприяє кращому їх осмисленню і запам'ятовуванню [3].

Нашими дослідженнями доведено, що розвиток професійної компетентності викладачів фахових коледжів має ґрунтуватися на вимогах загальних (*системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, аксіологічного, культурологічного, комунікативного*) та специфічних методологічних підходів, виділених на основі особливостей досліджуваного процесу (*компетентнісний, середовищний, інформаційний, гуманістичний, синергетичний, технологічний*).

Відтак, з урахуванням критеріїв визначення принципів певної педагогічної теорії (об'єктивності; орієнтованості; системності; аспектноності; доповненості; ефективності; теоретичної та практичної спрямованості [4]), змісту з'ясованих педагогічних закономірностей та положень визначених методологічних підходів, сукупність принципів цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів складають: загальні принципи (*зв'язку теорії з практикою, науковості, активності і свідомості, системності та послідовності, доступності, наочності, розвивального і виховуючого навчання*) та специфічні принципи (*неперервності, самоорганізації, модульності, інформатизації, інтегративності, індивідуального підходу*).

Природно, дотримання обґрунтованих принципів має здійснюватися через забезпечення певних педагогічних умов – обставин, які обумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу, сукупність яких визначає можливості змісту, методів, форм, технологій, засобів навчання у формуванні чи розвитку певного явища чи процесу [5]. На основі Google Forms опитування педагогічних працівників фахових коледжів, експертних оцінок визначено і обґрунтовано такі основні педагогічні умови цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів [3]:

1. Проектування та створення в закладі фахової передвищої освіти творчого інформаційно-освітнього середовища.

2. Мотивування педагогічних працівників фахових коледжів до проектування та застосування інновацій в освітньому процесі.

3. Сформованість у фаховому коледжі гнучкої системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

4. Системне формування у викладачів фахового коледжу позитивної мотивації до саморозвитку, самовдосконалення.

5. Залучення викладачів фахових коледжів до активної науково-педагогічної діяльності, до виконання науково-педагогічних досліджень.

6. Об'єктивне, систематичне оцінювання результатів педагогічної діяльності викладачів фахового коледжу.

7. Активна взаємодія фахового коледжу з науковими установами НАПН України, закладами вищої освіти, Науково-методичним центром вищої та фахової передвищої освіти щодо виконання спільних проєктів, грантів, організації конкурсів, олімпіад, участі в роботі науково-практичних конференцій, вебінарів, семінарів тощо.

8. Запровадження в освітньому середовищі коледжу прогресивних моделей професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема принципів концепції «організації, що навчається».

9. Цілеспрямований розвиток особистості викладача безпосередньо в процесі трудової, професійної діяльності, опанування педагогічним працівником її потребо-мотиваційним, інформаційно-пізнавальним, цілеформуєчим, знарядсько-операційно-результативним та емоційно-почуттєвим компонентами.

Отже, визначені положення, на нашу думку, і становлять теоретичну основу розв'язання проблеми розвитку професіоналізму викладачів фахових коледжів. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з розробленням докладної методики цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів у формальній, неформальній та інформальній освіті.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред.: В. Г. Кремень. 2-вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія / О. А. Тітова, П. Г. Лузан, Т. М. Пашенко, І. А. Мося, А. В. Остапенко, О. Ю. Ямковий / за наук. ред. О. А. Тітової. Київ : ПО НАПН України, 2023. 272 с.
4. Радкевич О. П. Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 587 с.
5. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків : Панов А. М., 2017. 237 с.

Олена Нагайчук,

канд. пед. наук, доцент

*Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З БЖД ТА ОП У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У сучасному інформаційному суспільстві, де технології швидко розвиваються, важливою є не лише професійна підготовка, але й уміння працювати безпечно та ефективно. Тому, здобувачі вищої технологічної освіти повинні мати не лише глибокі знання у своїй галузі, але й вміння застосовувати їх у безпечних умовах. Розглянемо важливість формування компетенцій з безпеки життєдіяльності та охорони праці у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Основи компетентнісного підходу з безпеки життєдіяльності та охорони праці висвітлено в працях В. Бегуна, О. Бурова, С. Величка, І. Грицюка, В. Джигирей, В. Жидецького, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, В. Заплатинського, І. Кобилянської, Г. Кондрацької, В. Кузнецова, В. Лапіна, В. Мухина, І. Пістуна, Ю. Скобло, А. Романчука, В. Шияна, З. Яремка та ін.

Проте аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема формування фахових компетенцій з безпеки життєдіяльності та охорони праці майбутніх вчителів технологій у педагогічній теорії та практиці висвітлені недостатньо. Зокрема, не сформовано та не обґрунтовано перелік професійних компетенцій з БДЖ та ОП, які мають набути студенти в процесі технологічної освіти.

Має місце суперечність між вимогами сучасного ринку праці до підготовки майбутніх учителів та рівнем їхніх фахових компетентностей, які не відповідають світовим стандартам; викладання технологічних дисциплін здійснюється переважно без урахування міжпредметних зв'язків БЖД та ОП, які не інтегруються в майбутню професію. Тому провідне місце у структурно-логічній схемі професійної підготовки вчителя освітньої галузі «Технології» належить нормативним дисциплінам «Безпека життєдіяльності» та «Основи охорони праці», оскільки вони використовують досягнення й методи фундаментальних та прикладних наук.